
بسم الله الرحمن الرحيم

شرح جامع

مالیه عمومی و بودجه

«مدیریت»

مولفان: رضا مقدم – زهرا حسن زادی

انتشارات ارشد

پیشگفتار ناشر

خداوند بزرگ را شاکریم که فرصتی عنایت فرمود تا بتوانیم قدمی در جهت گسترش علم و فرهنگ کشور عزیزمان برداریم و مسیری هموار را در اختیار مخاطبان و داوطلبان علاقمند به ادامه تحصیل قرار دهیم. از آنجائی که درحوزه کتاب‌های درسی و کمک درسی کارشناسی ارشد کتاب‌های زیادی به رشته تحریر در آمده است با این حال وجود یک مجموعه جامع، دقیق، کامل و دارای رفرنس(منابع) مستند احساس می‌شود.

همیشه دغدغه داشتیم که ای کاش می‌شد تمامی منابع پراکنده و گاهاً دست نایافتنی کنکور در یک مجموعه به گونه‌ای جذاب و شیوا آماده می‌شد و همچنین سوالات دوره‌های قبل کنکور نیز به گونه‌ای تشریحی پاسخ داده می شدند، که خدشه‌ای بر آنها وارد نشود و خیال داوطلبان عزیز آنقدر آسوده باشد که اطلاعات مندرج در پاسخنامه‌ها را برای بهره‌گیری در آزمون خود بکار گیرند. این کار با یاری خداوند بزرگ و همکاری نخبه‌ترین دانشجویان و اساتید کشور در انتشارات ارشد هماهنگ گردید و در تمامی مقاطع تحصیلی از کاردانی به کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری در حوزهٔ آزمون‌های سراسری – آزاد و پیام نور بسته‌های آموزشی شامل کتاب‌های بانک سوالات و کتاب‌های شرح جامع درس آماده گردید. در تهیه مجموعه‌های فوق‌الذکر از فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد و دکتری که حائز رتبه‌های تک رقمی کنکور می‌باشند، استفاده کرده‌ایم، تا شما عزیزان بتوانید در راستای افزایش توان علمی خود در جهت نیل به مقصود خویش نایل آیید. بدون تردید می‌توان گفت که برای اولین بار در نظام آموزشی کشور مجموعه‌ای به این سبک عرضه می‌شود که در کیفیت و کمیت بی‌نظیر بوده و تمامی نیازهای دانشجویان داوطلبان عزیز را پوشش داده است. امید است که استفاده از این مجموعه عزیزان را در جهت موفقیت در آزمون یاری رسانده باشد. در پایان لازم به ذکر است که بی نقصی محض از آن خداوند متعال می‌باشد، بنا براین از تمامی خوانندگان و داوطلبان عزیز خواهشمندیم نظرات سازنده خود را در مورد این کتاب به سایت انتشارات ارشد اعلام نمایند تا ما را در جهت هر چه بهتر آماده کردن این محصولات یاری رسانند.

با تشکر

ناشـــــر

www.arshadbook. ir

پیشگفتار مؤلف

من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق

قبل از هر سخنی بایستی اعتراف نمایم که بیش از ۹۰٪ زحمات این کتاب بر عهده‌ی همسر عزیزم سرکار خانم زهرا حسن‌زادی بود، بدین وسیله بر خود فرض می‌دانم که از ایشان به خاطر تمامی زحماتی که در تهیه و تدوین مطالب این کتاب کشیده‌اند، تشکر نمایم؛ از نور چشمانی که تا پاسی از شب از خواب خود مایه گذاشته و از دوستانی که برای قلم زدن در راه علم، خسته گردید، قدردانی می‌نمایم. امیدوارم هم اینک که حاصل این تلاش‌ها در اختیار خواننده‌ی محترم قرار گرفته است، مفید و مثمر ثمر واقع شود. توصیه می‌گردد قبل از پاسخگوئی به سؤالات این کتاب، درسنامه‌ی آن (شرح جامع درس مالیه و بودجه) به دقت مطالعه شود، سپس با شبیه‌سازی شرایط کنکور، (از قبیل: مدت زمان، سکوت، حالت نشستن و...) از خودتان آزمون بگیرید. جواب‌های خود را بامداد روبروی سؤال‌ها بنویسید. بدون اینکه در انتهای هر سؤال، پاسخنامه را نگاه کنید. تا اینکه تمامی سؤالات را پاسخ داده باشید. اگر جواب سؤالی را نمی‌دانید، در سمت راست آن سؤال یک خط تیره (ـ) بلند بکشید تا در انتها، اگر وقتی برایتان باقی مانده بود، دوباره به سراغ آن‌ها بروید و سعی کنید جواب آنرا حدس بزنید. در هر صورت، پس از اتمام ۳۰ سوال، به سراغ جواب‌ها بروید اگر جواب سؤال را صحیح نوشته‌اید، در سمت راست آن یک علامت ✓ بگذارید. اگر پاسخ اشتباه داده‌اید، علامت × و برای سؤال‌های بی‌جواب هم علامت اختصاری ــ را قرار دهید. هم اکنون نوبت محاسبه‌ی درصد شما در درس است، در کنکور دانشگاه سراسری با توجه به تعداد ۳۰تائی سوالات، هر سؤال درست حدود ۳/۳٪ امتیاز دارد، در کنکور دانشگاه آزاد به علت تعداد کمتر سؤالات (۲۰ سؤال).

هر پاسخ صحیح، ۵٪ امتیاز دارد. به ازای هر علامت ✓ به خود ۳/۳٪، ۵ امتیاز (به ترتیب برای دانشگاه سراسری یا آزاد) بدهید. به ازای هر پاسخ غلط هم ۱/۱- یا ۱/۶۷- از امتیازات خود کسر نمائید. حالا با جمع‌زدن امتیازات مثبت و منفی، درصد اکتسای خود را در بالای آن صفر بنویسید. نکته‌ی کلیدی و حیاتی در اینجاست که هم اکنون به سؤالاتی که جواب غلط داده‌اید، بایستی فکر نمائید، چرا؟ سؤالات بدون جواب هم همینطور باید بر روی این‌ها، بیشتر فکر نمائید. در سؤالات سال‌های بعد باید به سؤالات مشابه، پاسخ صحیح بتوانید بدهید. اگر اینگونه نیست، شما در خصوص آن مباحث، مشکل دارید و بایستی دوباره مطالب مرتبط با آن را از درسنامه مطالعه فرمائید. ضمناً شیوه منبع دهی پاسخ‌ها به گونه‌ای انتخاب گردیده است که خواننده مبتدی هم بتواند به راحتی به کتاب‌های مورد نظر دست‌یابد، در پایان از خوانندگان محترم تقاضا دارد، اشکالات و ایرادات کار را از طریق پس الکترونیک **BROTHERHOOD۲۰۱۰@Gmail.com** به مؤلفین گوشزد فرمائید. تا در چاپ‌های بعدی تصحیح گردد.

با تشکر

تابستان ۸۸

رضا مقدم

فهرست مطالب

عنوان **صفحه**

پیشگفتار ناشر ۳
پیشگفتار مولف ۴

فصل اول: تعریف و موضوع مالیه عمومی

مالیه عمومی و مالیه خصوصی ۱۳
وجوه تشابه و تفاوت مالیه عمومی و خصوصی ۱۳
اهداف اقتصادی مالیه‌ی عمومی ۱۴

فصل دوم: هزینه‌های عمومی دولت‌ها

۱- هزینه‌های سرمایه‌گذاری ۲۴
انواع هزینه‌های عمومی از نظر تأثیر اقتصادی آن‌ها ۲۵
روند تغییرات سهم دولت از درآمد ملی ۲۶
رشد بخش عمومی ۲۷
مدل‌های کلان هزینه‌های عمومی ۲۷

فصل سوم:عدم کارآئی مکانیزم بازار، ضرورت بخش عمومی

کارآیی اقتصادی ۳۵
عدم کارآیی اقتصادی ۳۵
شکست بازار ۳۵
انحصار ۳۵
آثار خارجی ۳۶
کالاهای عمومی ۳۶
کالاهای خصوصی ۳۷
کالاهای عمومی خالص ۳۷
کالاهای عمومی ۳۷
کالاهای عمومی ناخالص ۳۷
سواری مجانی ۳۷
عدم کارآیی در تولیدات بخش عمومی ۳۷
تفاوت در رفتار تولیدی مدیران بنگاه‌های عمومی و خصوصی (عدم کارآیی «X») ۳۸
کاهش در عدم کارآیی «X» ۳۸

عنوان **صفحه**

فصل چهارم:مفاهیم اساسی مالیات

تعریف مالیات ۴۵
اهداف مالیات ۴۵
تعریف عوارض ۴۵
فرق بین مالیات و عوارض ۴۵
عوامل تشخیص مالیات ۴۶
تثبیت‌کننده‌های خودکار ۴۸
ظرفیت مالیاتی ۴۸

فصل پنجم:اصول و قواعد کلی مالیات‌ها

اصول یک نظام مالیاتی مطلوب ۵۷
اصول مکمل بر اصول آدام اسمیت ۵۷
اصول مالیاتی اقتصاددانان کلاسیک ۵۷
اصول مالیه جدید ۵۸
دیدگاه‌های رایج برای اجرای عدالت مالیاتی ۵۹
سایر اصول و قواعد مالیاتی ۵۹
ترکیب مالیات مطلوب ۶۰
امتیازات مالیاتی ۶۱
طرق مختلف انتقال مالیات ۶۲
عوامل مؤثر در انتقال مالیات ۶۳
قرائن مالیاتی ۶۴
ضرایب مالیاتی ۶۵
سال مالیاتی ۶۵

فصل ششم:انواع مالیات

تقسیم‌بندی مالیات‌ها بر اساس مالیات واحد و مالیات متعدد ۷۳
مالیات متعدد (تنوع منبع مالیاتی): ۷۳
طبقه‌بندی عمومی مالیات ۷۳
فرق بین مالیات‌های مستقیم و غیرمستقیم ۸۰

فصل هفتم:تأثیر مالیات در بازار

اثر مالیات بر محصول در بازار رقابت کامل ۸۹
اثر مالیات بر هر واحد محصول در بازار رقابت کامل ۸۹
اثر مالیات در بازار انحصار کامل ۹۰
درآمدهای مالیاتی دولت با توجه به کشش عرضه و تقاضا ۹۱
شرایط اقتصادی صنایع ۹۱
روش‌های محاسبه استهلاک سرمایه ۹۳

فصل هشتم:سیاست‌های مالی و پولی و مدل‌های تعیین درآمد ملی تعادلی

عنوان **صفحه**

سیاست مالی ۱۰۱
نقش مالیات در الگوی کینز ۱۰۲
بیکاری ۱۰۲
تورم ۱۰۳
منحنی فیلیپس ۱۰۵
شکاف رکودی و شکاف تورمی ۱۰۶
سیاست پولی ۱۰۶
تعادل همزمان بازار پول و کالا ۱۰۸
کارآیی سیاست‌های پولی و مالی در مدل IS – LM ۱۱۰
ضرایب تکاثر ۱۱۲

فصل نهم:مفاهیم اضافه رفاه و تحلیل هزینه ـ فایده اجتماعی

مفهوم ارزش اضافی (اضافه رفاه) مصرف کننده ۱۲۱
تقاضای همگن از درجه صفر ۱۲۱
شبه اجاره ۱۲۱
تحلیل هزینه ـ فایده اجتماعی ۱۲۱
شاخص قیمت‌ها ۱۲۲
محاسبه شاخص‌ها به قیمت بازار و به قیمت عوامل ۱۲۴
محاسبه شاخص‌ها به شکل سرانه ۱۲۴
روش‌های محاسبه‌ی شاخص‌های حساب‌های ملی ۱۲۴
یک اصل و چند استثناء در محاسبات ملی ۱۲۵

فصل دهم:کلیات، مفاهیم و تعاریف بودجه

منشأ اصطلاح بودجه ۱۳۳
اهمیت و ضرورت بودجه ۱۳۳
سطوح بودجه‌بندی ۱۳۳
تعاریف بودجه ۱۳۴
عناصر اصلی بودجه ۱۳۴
مفاهیم اساسی بودجه ۱۳۵
سیر تکاملی بودجه ۱۳۵
ویژگی‌های مشترک همه‌ی تعاریف بودجه ۱۳۵
اهداف و مقاصد بودجه ۱۳۶
شفاف‌سازی بودجه ۱۳۶
اندازه دولت ۱۳۶
وظایف دولت ۱۳۶

فصل یازدهم:ارتباط بودجه با مدیریت و اقتصاد

بودجه و نظام اداری ۱۴۳
بودجه و فرآیند مدیریت ۱۴۳

عنوان **صفحه**

بودجه و برنامه‌ریزی ۱۴۳
بودجه و برنامه‌ریزی اقتصادی ۱۴۳
بودجه و سیاستگذاری ۱۴۴
بودجه و سازماندهی ۱۴۴
بودجه و هماهنگی ۱۴۴
بودجه و کنترل ۱۴۴
سیر تکوین بودجه ۱۴۴
بودجه به عنوان ابزار کنترل ۱۴۵
بودجه به عنوان ابزار مدیریت مالی ۱۴۵
بودجه به عنوان ابزار برنامه‌ریزی ۱۴۵
بودجه به عنوان ابزار راهبردی (استراتژیک) ۱۴۵
جنبه‌ی اقتصادی بودجه ۱۴۵
نقش کلان اقتصادی بودجه ۱۴۵
تعادل اقتصادی و مخارج دولت ۱۴۵
تعادل اقتصادی و درآمدهای دولت ۱۴۶
تعادل اقتصادی بلند مدت ۱۴۶
تعادل پولی و بودجه ۱۴۶
تعادل ارزی و بودجه ۱۴۶
بودجه و تعادل اجتماعی ۱۴۷
منحنی لافر و بودجه ۱۴۷
نقش ضد چرخه‌ای بودجه ۱۴۷
تعادل‌های اساسی اقتصاد ۱۴۸

فصل دوازدهم:اصول بودجه

۱- اصل سالانه بودن بودجه ۱۵۳
۲- اصل وحدت بودجه ۱۵۴
۳- اصل جامعیت و کاملیت (بودجه ناویژه) بودجه ۱۵۴
۴- اصل شاملیت یا تفصیل بودجه ۱۵۴
۵- اصل تخصیص بودجه ۱۵۵
۶- اصل عدم تخصیص ۱۵۵
۷- اصل انعطاف‌پذیری بودجه ۱۵۵
۸- اصل تخمینی بودن درآمدها ۱۵۵
۹- اصل تحدیدی بودن هزینه‌ها ۱۵۵
۱۰- اصل تعادل ۱۵۶
نظریه‌های مختلف در خصوص تعادل بودجه ۱۵۶
سایر اصول بودجه ۱۵۶

فصل سیزدهم:طبقه بندی بودجه

انواع طبقه‌بندی بودجه‌ای ۱۶۵

عنوان **صفحه**

طبقه‌بندی هزینه‌ها ۱۶۸
طبقه‌بندی سازمانی ۱۷۱
طبقه‌بندی اقتصادی ۱۷۳

فصل چهاردهم:سیکل بودجه

۱- تهیه و تنظیم و پیشنهاد بودجه ۱۸۱
ویژگی‌های قانون بودجه ۱۸۳
انواع بودجه تقدیمی به مجلس ۱۸۴
شور در لایحه بودجه ۱۸۴
موارد خاص در تصویب بودجه ۱۸۴
اجرای بودجه ۱۸۵

فصل پانزدهم:روش‌های تنظیم بودجه

روش‌های پیش‌بینی درآمدها ۱۹۹
روش‌های برآورد هزینه ۲۰۰
شرایط لازم برای ایجاد یک سیستم بودجه‌ای ۲۰۱

فصل شانزدهم:کسری بودجه و مدیریت قرضه عمومی

کسری بودجه و انواع آن ۲۰۸
راه‌های تأمین مالی کسر بودجه ۲۰۹
آثار قرضه ۲۰۹
بازپرداخت قرضه‌های ملی ۲۱۰
جنبه‌های پولی قرضه‌های ملی ۲۱۱
انواع استقراض از نظر محل تأمین ۲۱۱
بار استقراض ۲۱۲

فصل هفدهم:بودجه‌ی شرکت‌های دولتی و داد و ستدها

تعریف شرکت دولتی ۲۱۹
تفاوت بودجه‌ی شرکت‌های دولتی با دستگاه‌های دولتی ۲۱۹
مقاصد بودجه‌بندی در شرکت‌های دولتی ۲۲۰
انواع بودجه‌ی شرکت‌های دولتی ۲۲۰

فصل اول

تعریف و موضوع مالیه عمومی

عناوین اصلی

- مالیه عمومی و مالیه خصوصی
- وجوه تشابه و تفاوت مالیه عمومی و خصوصی
- اهداف اقتصادی مالیه‌ی عمومی

فصل اول

تعریف و موضوع مالیه عمومی

بررسی مسائل مربوط به درآمدها و مخارج دولت و نتایج حاصل از هر یک (دخل و خرج) موضوع مالیه عمومی است. در حقیقت مالیه عمومی یکی از موضوعاتی است که در مرز اقتصاد و سیاست قرار دارد. [۱۴:۱۹]

بررسی موضوع مالیه عمومی بدون توجه به تعریف آن امکان‌پذیر نمی‌باشد و تعریف مالیه عمومی را بدون توجه به اهداف دولت‌ها نمی‌توان بیان کرد، چرا که اهداف دولت‌ها از جمع‌آوری درآمد و پرداخت هزینه‌ها حداکثر نمودن هزینه ـ فایده اجتماعی یا افزایش مطلوبیت اجتماعی، افزایش رفاه اجتماعی و اقتصادی افراد یک جامعه است. [۸:۸]

📖 نکته

حوزه مطالعاتی مالیه عمومی، هزینه‌های عمومی، درآمدهای عمومی و اداره وجوه و منابع مالی خواهد بود.

روزگاری دولت‌ها وظیفه‌ی خود را تنها حفظ مرزها و نظم و امنیت داخلی و نیز بسترسازی‌های اولیه اقتصادی می‌دانستند و اقتصاد را به مردم وا می‌نهادند. اما با بروز نارسایی‌های بازار در تأمین کارآیی، عدالت و سایر ارزش‌های انسانی، نقش دولت‌ها به تدریج پررنگ‌تر شد؛ به ویژه از آن جهت که تعهدات دولت‌ها در قبال مردم افزایش یافت. اما دخالت دولت‌ها الزاماً شکست بازار را جبران نکرده، بلکه خود نارسایی‌های تازه‌ای را به بار آورده است. اقتصاد بخش عمومی یا مالیه عمومی تلاشی اثباتی و هنجاری است درباره‌ی نقش دولت در اقتصاد و قلمرو آن، مطالعه مناسبات بین بخش خصوصی و بخش عمومی و تعیین مرز مناسب برای هر کدام و در پی توصیه‌ی سیاست‌هایی است که به کارآیی کل اقتصاد و عدالت اجتماعی و حصول سایر اهداف مرتبط منجر گردد. [۶:۵]

مالیه عمومی و مالیه خصوصی

مالیه‌ی عمومی عبارت از درآمدهای عمومی؛ دیون عمومی و مؤسسات مربوط به آن‌ها می‌باشد که اداره‌ی آن‌ها توسط حکومت صورت می‌گیرد.

برعکس مالیه‌ی خصوصی مشتمل بر درآمدها؛ هزینه‌ها و دیون و تأسیسات مالی مربوط به یک مؤسسه شخصی و خصوصی می‌باشد، که اداره‌ی آن بر طبق اساسنامه آن مؤسسه، با تشکیلات مخصوص به آن صورت می‌گیرد. [۱۰:۳۸]

وجوه تشابه و تفاوت مالیه عمومی و خصوصی

الف) وجوه تشابه

- در هر دو، مسأله موازنه دخل و خرج (درآمد و هزینه) مطرح است.
- در هر دو، مسأله حداکثر کردن منافع با استفاده از حداقل منابع مورد توجه است.

- در هر دو، مسأله استقراض برای پوشاندن شکاف دخل و خرج جاری، امری ضروری است.
- در هر دو، می‌توان از راه افزایش مخارج سرمایه‌گذاری به افزایش درآمد دست یافت. [۸:۹]

مالیه عمومی	مالیه خصوصی
هماهنگی ما بین درآمدها با هزینه‌ها	هماهنگی مابین هزینه‌ها با درآمدها
الزام تنظیم سالیانه بودجه	عدم الزام تنظیم سالیانه بودجه
تأمین منابع مالی از طریق استقراض درونی و بیرونی	تأمین منابع مالی از طریق استقراض بیرونی
برخورداری از سیاست کسری بودجه	عدم برخورداری از سیاست کسری بودجه
هدف تحصیل سود اجتماعی است	هدف حداکثر نمودن سود بنگاه است.
گسترده‌تر بودن شعاع زمانی	محدود بودن شعاع زمانی
هنر نبودن بودجه احتیاطی	هنر بودن بودجه احتیاطی
عدم داشتن تن‌پوشی رازگونه	داشتن تن‌پوش رازگونه
برخورداری از حمایت قوه مجریه	عدم برخورداری از حمایت قوه مجریه

اهداف اقتصادی مالیه‌ی عمومی

- رشد و توسعه اقتصادی هماهنگ (تثبیت اقتصادی)
- توازن تراز پرداخت‌ها
- عدالت اقتصادی و اجتماعی [۸:۱۲]

وظایف مالیه‌ی عمومی

۱- تخصیص منابع
۲- توزیع درآمد و ثروت
۳- تثبیت اقتصادی

۱- تخصیص منابع

عبارت است از تقسیم منابع تولید بین کالاها و خدمات دولتی یا خصوصی و کالاها و خدمات اجتماعی یا عمومی. این وظیفه را می‌توان وظیفه تخصیص سیاست بودجه‌ای نامید. [۱۴:۳۱]

۲- توزیع درآمد و ثروت

توزیع درآمد و ثروت را می‌توان از یک سو به وسیله‌ی نرخ بازده عوامل تولید و از دیگر سو حاصل مالکیت‌ها دانست. [۱۴:۳۲]

📖 نکات

- اصل و قاعده در توزیع درآمد آن است که در آن مسأله برابری یا توزیع عادلانه درآمد به طور نسبی برقرار گردد. ایجاد برابری مطلوب وظیفه‌ی توزیعی بخش عمومی را تشکیل می‌دهد، به طوری که پارتو اقتصاددان ایتالیایی گفته است. وضعیت اقتصادی و رفاه اجتماعی، فقط و فقط زمانی افزایش می‌یابد که لااقل وضعیت اقتصادی یک فرد در جامعه بهبود یابد. [۱۰:۵۰]

- توزیع مجدد درآمد بیشتر از طریق طرح انتقال مالیات و وضع مالیات تصاعدی بر درآمد خانوارهای با درآمد بالا و پرداخت سوبسید به خانوارهای با درآمد پایین به طور مستقیم عمل می‌کند. [۸:۱۴]
- در رابطه با توزیع درآمد و ثروت دو اصل مطرح شده است که عبارتند از: الف) اصل فایده، ب) اصل توانایی پرداخت.

اصل فایده: مالیات مبتنی بر این اصل از کسانی دریافت می‌شود که از استفاده یا مصرف کالا یا خدمات فایده می‌برند و در نتیجه کسانی که استفاده کننده‌ی کالاها و خدمات نیستند مالیات نیز نمی‌پردازند. استفاده‌ی مطلوب از اصل فایده می‌تواند اضافه بار مالیاتی را به حداقل برساند.

اصل توانایی پرداخت: بر اساس این اصل مالیات دهندگان باید با توجه به توانایی پرداخت در تأمین هزینه‌های دولت شرکت کنند. مالیات مبتنی بر اصل توانایی پرداخت به صورتی باید اعمال شود که افراد با توانایی پرداخت یکسان در مقادیر برابر مالیات بپردازند (برابری افقی). در حالیکه مالیات دهندگان یا اشخاصی که توانایی پرداخت مساوی ندارند، مالیات‌های غیربرابری می‌بایست پرداخت کنند. (برابری عمودی). [۲:۱۰۷]

📖 **نکته:** در آخرین نظریه‌ای که توزیع عادلانه را مبتنی بر سیاست رفاه اجتماعی می‌داند، برای پایین‌ترین طبقه درآمد جامعه حد معینی را معین می‌سازد بدون اینکه محدوده‌ی بالاترین طبقه را تعیین نماید.

۳- تثبیت اقتصادی

استفاده از سیاست‌های مالی و به ویژه عملیات بودجه، وسیله‌ای است برای اشتغال بیشتر، ثبات قیمت‌ها، نرخ رشد متناسب و ثبات تراز پرداخت‌ها. تمام این اهداف، نقش تثبیت کننده دولت را شامل می‌شود. [۵:۱۷]

موانع عمده سیاست تثبیت اقتصادی

- درنگ در تأثیر سیاست تثبیت: این مانع از عدم اطمینان مردم به سیاست‌های مالی و پولی دولت‌ها ناشی می‌شود.
- انتظارات مردم نسبت به سیاست تثبیت: انتظارات رابطه تعاملی با سیاست‌های دولت دارد.
- بی‌اعتمادی به سیاست تثبیت: این مانع ادامه مانع مرحله دوم است.

📖 **نکته:** بی‌اعتمادی به سیاست تثبیت یا ناشی از کالبدهای ارزشی رفتاری دولت مردان جامعه است و یا ناشی از کالبدهای نامعلوم نامرئی سیاست‌های اقتصاد بین‌المللی می‌باشد. [۸:۱۶]

ابزارهای مورد استفاده در جهت تثبیت اقتصادی

ابزارهایی که دولت‌ها می‌توانند برای این نقش مورد استفاده قرار دهند، بیشتر مربوط به سیاست‌های پولی و مالی است. اثر مخارج دولتی و سیستم‌های مالیاتی و همچنین افزایش یا کاهش مقدار پول در گردش، اثرات مطلوبی در کل اقتصاد جامعه خواهد داشت و کمکی است برای رسیدن به سطح اشتغال و ثبات قیمت‌ها. [۵:۱۸]

مالیه از دیدگاه کلاسیک‌ها

آدام اسمیت، دیوید ریکاردو و ژان باتیست‌سه، از عمده‌ترین اقتصاددانان کلاسیک بودند که به جز در موارد محدودی از فعالیت‌های اقتصادی، دولت‌ها را از هر گونه دخالتی در مکانیزم بازارها منع می‌کردند. اساس نظریه‌ی کلاسیک ها بر رقابت قرار دارد که در صورت وجود شرایط لازم برای رقابت مکانیزم بازار خود مسأله کارآیی و تخصیص بهینه منابع را حل خواهد نمود. [۴:۳]

📖 **نکته:** بر اساس نظریه کلاسیک‌ها، دخالت دولت باعث عدم کارآیی است. [۴:۳]

اصول کلی مالیه کلاسیک‌ها عبارتند از:

- حفظ بودجه در حداقل ممکن: در واقع به تناسب حفظ حداقل ابعاد حضور دولت در یک جامعه اشاره دارد.
- حفظ توازن بودجه: با فرض وجود بودجه اشتغال کامل در نظریه کلاسیک، افزایش هزینه‌ها بدون پشتوانه تورم‌زا است.
- اجازه استقراض برای اهداف تولیدی: این اصل در واقع، نفی‌استقراض در نظریه‌ی کلاسیک‌ها است.
- لزوم تأدیه فوری بدهی‌ها: اندیشه کلاسیک، استقراض دولت را دارای ماهیتی اسراف‌آمیز می‌داند و دلیلی برای پذیرش آن نمی‌یابد.
- تأکید بر مالیات بر مصرف و اجتناب از مالیات بر پس‌انداز: بر اساس نظریه‌ی کلاسیک‌ها عرضه، تقاضای خود را ایجاد خواهد کرد. بنابراین کوشش‌ها باید در راستای بهبود و افزایش عرضه کالاها و خدمات و اجتناب از مالیات بر پس‌انداز که موجب افت تشکیل سرمایه می‌گردد، متمرکز شوند.
- نادیده انگاشتن سیاست‌های مالی: در مطالعات اقتصاد کلان، ناحیه کلاسیک منحنی LM را به صورت خطی عمود بر محور افقی نشان می‌دهد و این معنایی جز خنثی بودن سیاستگذاری مالی در جامعه ندارد. [۲۰-۸:۱۸]

مالیه از دیدگاه نوین

فضای عمومی اندیشه‌های معارض کلاسیک، اینک به جای دولت حاشیه نشین کلاسیک که در نهایت، وظیفه‌ی دفاع و انتظام داخلی و انجام امور عام‌المنفعه را بر عهده می‌گرفت، پذیرای دولتی با قدرت اقتصادی تمام عیار بود. دولتی که با حضور کامل خود در صحنه‌های اقتصاد ملی، عدالت اجتماعی را به جای ظلم لجام گسیخته سرمایه‌داری بنشاند.

می‌توان اصول مالیه نوین را در چهار قسمت به شرح زیر خلاصه نمود:

- عدم ضرورت همیشگی حفظ بودجه در حداقل ممکن و حفظ توازن در بودجه
- تأکید بر سیاست کسر بودجه: در شرایط بحران و رکود، سیاست کسر بودجه می‌تواند ابزار مؤثری برای افزایش سطح اشتغال و تولید باشد.
- پذیرش نقش مثبت استقراض: در شرایط نبود اشتغال کامل، استدلال بر غیر مولد بودن و تورم‌زا بودن استفاده دولت از منابع استقراضی پذیرفتنی نیست.
- تأکید بر جنبه‌های منفی مالیات بر مصرف: در دوره‌های کمبود تقاضای مؤثر، توصیه دولت‌ها به اینکه مالیات‌ها را بر مصرف متمرکز نمایند، کار درستی نیست. آنچه اقتصاد به آن نیاز دارد، تحریک و توسعه تقاضای مؤثر بوده که بدیهی است تأکید بر افزایش مالیات بر مصرف، با این نیاز ناسازگار است. [۸:۲۱,۲۲]

اصول اختلاف نظر کلاسیک‌ها و کینزین‌ها

- تعادل مطلوب، خود به خودی و همیشگی
- کارکرد عقلایی عوامل اقتصادی
- انعطاف‌پذیری قیمت
- آثار توزیع درآمد
- کشش انتظارات قیمت.

مالیه تبعی یا اقتضایی

اصل پایه در مالیه تبعی این است که مالیه عمومی باید به عنوان ابزاری جهت دستیابی به اهداف اصلی اقتصادی و اجتماعی مد نظر قرار گیرد. پیش از کینز، مالیه عمومی تنها در مفهوم کسب درآمد مناسب جهت تدارک هزینه‌های بخش عمومی مطرح بود، اما نظریه‌ی کینزی، تغییری ساختاری در مفهوم و طبیعت مالیه عمومی به وجود آورد.

سیاست کسر بودجه

کینز بر این نکته تأکید داشت که اجرای سیاست‌های مالی و مالیاتی (اخذ مالیات و انجام هزینه‌های بخش عمومی توسط دولت) بر متغیرهای واقعی جامعه (درآمد، سطح اشتغال و....) اثری حیاتی دارد. وی نشان داد که در دوره رکود، دولت ها می توانند از راه افزایش هزینه های خود در کارهای عمومی و بالا بردن سطح درآمد و اشتغال در جامعه، رکود را به هزیمت بکشانند. در این شرایط دولت‌ها باید از میزان مالیات‌ها بکاهند و به اندازه مخارج به ویژه پرداخت‌های انتقالی، اضافه نمایند تا به این ترتیب قدرت خرید مردم اضافه شود. در این صورت تقاضای ملی افزایش می‌یابد و قیمت‌ها جان می‌گیرند و انگیزه برای سرمایه‌گذاری به وجود می‌آید. نحوه‌ی عمل دولت‌ها در شرایط رکودی با سیاست کسر بودجه پیوندی بنیادی دارد.

سیاست بودجه مازاد

اما هنگامی که در اقتصادی تورم وجود داشته باشد دولت باید با وضع مالیات‌های سنگین و کاهش قدرت خرید مردم و نیز کاهش مخارج خود به مقابله با آن برخیزد. به این ترتیب تقاضای ملی کاهش می‌یابد و قیمت‌ها سیر نزولی پیدا می‌کنند.

نحوه‌ی عمل دولت‌ها را در شرایط تورم معمولاً با اصطلاح سیاست بودجه مازاد نیز می‌شناسند، زیرا با اعمال این سیاست دولت‌ها در واقع، درآمد (مالیات) بیشتری در قیاس با مخارج خود جمع‌آوری می‌نمایند. [۸:۲۵,۲۶]

📖 **نکته:** مالیه تبعی نقش مبارزه با رکود و تورم را بعهده دارد. [۸:۲۶]

تورم رکودی

تورم رکودی پدیده‌ای خطرناک است که متضمن حضور همزمان رکود و تورم در جامعه می‌باشد. در شرایط تورم رکودی، سیاست‌های ضد تورمی و ضد رکودی لزوماً باید همراه باهم اعمال گردند و به این ترتیب به عنوان سیاست‌های باز دارنده در قبال یکدیگر ظاهر می‌شوند. شیوه درست و مجرب سیاستگذاری کارآمد در مبارزه با تورم رکودی، روی آوردن به سیاست‌های عرضه و درآمدی است. [۸:۲۷]

اگر منحنی عرضه کل به سمت چپ انتقال یابد، همزمان قیمت‌ها افزایش و تولید کاهش می‌یابد. به عبارت دیگر تورم ناشی از فشار هزینه، منجر به تورم رکودی می‌شود. افزایش تقاضا، هرچند تورم ایجاد می‌کند ولی در صورتی که منحنی عرضه کل صعودی باشد به افزایش تولید نیز منجر می‌شود، ولی کاهش عرضه به تورم و کاهش تولید منجر می‌شود. [۱۵:۲۸۶]

تست‌های آخر فصل

۱- کدام مورد، توجیه کننده‌ی نقش دولت در اقتصاد می‌باشد؟ (سراسری ۸۵)

۱) بیکاری مزمن و تورم پایدار
۲) بالا بودن قیمت‌ها در بازار کالاها و خدمات
۳) تأمین نیازهای جامعه بر اساس توزیع عادلانه درآمد
۴) عدم کفایت مکانیسم بازار در تأمین نیازهای جامعه بر پایه کارآیی

۲- بخش‌های عمده مالیه عمومی عبارتند از؟ (سراسری ۸۵)

۱) هزینه‌های عمومی ـ سرمایه‌گذاری‌های دولت ـ استقراض‌های دولت
۲) حسابداری دولتی ـ بودجه‌بندی دولتی ـ اداره امور مالی دولت
۳) درآمدهای عمومی ـ مالیات‌های مستقیم و غیرمستقیم ـ اداره امور مالی شامل بودجه‌بندی ـ حسابرسی و حفاظت از وجوه در اختیار دولت
۴) هزینه‌های عمومی ـ درآمدهای عمومی ـ اداره امور مالی شامل بودجه‌بندی، حسابرسی و حفاظت از وجوه در اختیار دولت.

۳- وظایف کلی دولت‌ها در بعد اقتصادی و در چارچوب ابزار مالیه عمومی عبارتند از: (سراسری ۸۴-۸۲)

۱) وظیفه تخصیصی، وظیفه توزیعی، وظیفه تثبیتی
۲) وظیفه تثبیتی، وظیفه توزیعی، وظیفه تعدیلی
۳) وظیفه تثبیتی، وظیفه توزیعی، وظیفه تنظیمی
۴) وظیفه توزیعی، وظیفه تثبیتی، وظیفه تعدیلی

۴- ابزار مورد استفاده دولت در وظیفه توزیعی عبارتست از: (سراسری ۷۶)

۱) مالیات‌های نسبی ـ پرداخت‌های اجتماعی
۲) مالیات‌های تصاعدی ـ پرداخت یارانه به افراد کم درآمد
۳) مالیات‌های تنازلی ـ دریافت مالیات‌های مستقیم از مصرف‌کنندگان
۴) مالیات‌های تناسبی ـ پرداخت‌های انتقالی اقتصادی

۵- وظیفه توزیعی دولت با استفاده از ابزار زیر قابل اجرا می‌باشد؟ (سراسری ۸۳)

۱) برقراری مالیات با نرخ‌های تصاعدی و پرداخت یارانه
۲) برقراری مالیات با نرخ‌های تصاعدی و مالیات منفی
۳) برقراری مالیات بر ارزش افزوده و انجام پرداخت‌های انتقالی
۴) برقراری مالیات‌های تصاعدی و معاف نمودن بعضی فعالیت‌های اقتصادی از پرداخت مالیات

۶- دیدگاه کلاسیک در مورد دخالت دولت در امور اقتصادی، کدام است؟ (سراسری ۸۰)

۱) دولت باید تنها فعالیت‌های عمده اقتصادی و صنایع مادر را سرپرستی کند.
۲) دولت تنها مسئول حفظ نظم و امنیت است و حق هیچگونه مداخله‌ای ندارد.
۳) دولت باید نقش ارشادی در اقتصاد داشته باشد و از دخالت مستقیم پرهیز کند.
۴) دولت باید در امور اقتصادی دخالت کند و هدایت فعالیت‌های اقتصادی را بر عهده بگیرد.

۷- به نظر اقتصاددانان کلاسیک دخالت دولت: **(آزاد ۸۷)**

۱) باعث افزایش کارآیی در اقتصاد می‌شود.
۲) باعث عدم کارآیی در اقتصاد می‌شود.
۳) درآمد ملی را افزایش می‌دهد
۴) توزیع درآمد را در جامعه نابرابرتر می‌سازد.

۸- نظر کلاسیک‌ها بر کدام یک از گزینه‌های زیر پایه گرفته است؟ **(آزاد ۸۷)**

۱) رقابت
۲) دخالت دولت
۳) عدم رقابت
۴) فعالیت‌های محدود بازار

پاسخ تست‌های آخر فصل

۱- گزینه «۴»

عدم کفایت مکانیسم بازار در تأمین نیازهای جامعه بر پایه‌ی کارآیی، توجیه کننده‌ی نقش دولت در اقتصاد می‌باشد.

۲- گزینه «۴»

بخش‌های عمده‌ی مالیه عمومی عبارتند از: هزینه‌های عمومی ـ درآمدهای عمومی ـ اداره‌ی امور مالی شامل بودجه‌بندی، حسابرسی و حفاظت از وجوه در اختیار دولت.

۳- گزینه «۱»

وظایف کلی دولت‌ها در بعد اقتصادی و در چارچوب ابزار مالیه عمومی عبارتند از: وظیفه‌ی تخصیصی، توزیعی، و تثبیتی.

۴- گزینه «۲»

ابزار مورد استفاده‌ی دولت در وظیفه‌ی توزیعی عبارتند از مالیات‌های تصاعدی و پرداخت یارانه به افراد کم درآمد.

۵- گزینه «۱»

ابزار مورد استفاده‌ی دولت در وظیفه‌ی توزیعی عبارتند از: برقراری مالیات با نرخ‌های تصاعدی و پرداخت یارانه.

۶- گزینه «۲»

در دیدگاه کلاسیک دولت تنها مسئول حفظ نظم و امنیت است و حق هیچگونه مداخله‌ای ندارد.

۷- گزینه «۲»

به نظر کلاسیک‌ها، دخالت دولت در اقتصاد باعث عدم کارائی است.

۸- گزینه «۱»

اساس نظریه کلاسیک‌ها بر رقابت قرار دارد که در صورت وجود شرایط لازم برای رقابت، مکانیزم بازار، خود مسئله کارائی و تخصیص بهینه منابع را حل خواهد نمود.

فصل دوم

هزینه های عمومی دولت ها

عناوین اصلی

- هزینه‌های سرمایه‌گذاری
- انواع هزینه‌های عمومی از نظر تأثیر اقتصادی آن‌ها
- روند تغییرات سهم دولت از درآمد ملی
- رشد بخش عمومی
- مدل‌های کلان هزینه‌های عمومی

فصل دوم

هزینه‌های عمومی دولت‌ها

هزینه‌های عمومی دولت‌ها عبارت است از بهای کالاها و خدماتی که در حدود فعالیت دولت‌ها پرداخت می‌شود. [۱۴:۷۳] مخارج دولت را از دو جهت می‌توان طبقه‌بندی کرد:

الف) از جهت اداری: هزینه‌های عمومی اداری بر اساس خدمات وزارتخانه‌ها و دستگاه‌هایی است که آن مخارج را انجام می‌دهند.

ب) از جهت اقتصادی: از جهت اقتصادی هزینه‌های عمومی را می‌توان به سه گروه تقسیم کرد:

۱- هزینه‌های اداری

۲- هزینه‌های انتقالی

۳- هزینه‌های سرمایه‌گذاری

۱- هزینه‌های اداری

هزینه‌های اداری شامل هزینه حقوق پرسنل و خرید لوازم مورد نیاز اداری است و معمولاً استمرار دارد. [۱۴:۷۴]

۲- هزینه‌های انتقالی

هزینه‌های انتقالی در حقیقت هزینه‌هایی هستند که به صورت یک طرفه از سوی دولت‌ها به اقشار آسیب‌پذیر و واحدهای مشخص شده در قانون پرداخت می‌گردد و در قبال پرداخت این هزینه‌ها، کالا یا خدماتی دریافت نمی‌شود. به عبارت دیگر انتقال درآمد یا قدرت خرید از یک واحد به واحد دیگر است. [۸:۱۹۴]

الف) هزینه‌های انتقالی اجتماعی

هزینه‌های انتقالی اجتماعی ناشی از عواملی چون انقلابات، کودتاها و... هستند که دولت‌ها نمی‌توانند در عمل در قبال آن‌ها بی‌اعتنا باشند و ناچار به پرداخت این نوع هزینه‌ها هستند مانند: بیمه‌های بیکاری دولت‌ها و کمک به اقشار آسیب‌پذیر جامعه. [۸:۱۹۴]

ب) هزینه‌های انتقالی مالی

هزینه‌های انتقالی مالی از قروض عمومی دولت ناشی می‌شوند و عبارت از هزینه پرداخت اصل و فرع قرضه‌های دولتی است.

📖 **نکته:** از نظر هزینه‌های عمومی، استهلاک اصل و فرع دیون دولت، انتقال سهمی از درآمد ملی به صاحبان اوراق قرضه دولتی است و به علت اینکه در مقابل پرداخت اصل و فرع دیون، دولت در سال پرداخت، کالا یا خدمتی دریافت نمی‌کند، بنابراین عمل پرداخت در مقابل خدمات مالی گذشته انجام می‌پذیرد. [۱۴:۷۵]